

מזדקר לפנינו כאדם מחונן, בעל כוח-ניתוח וכושר-פעולה כאחד, איש חזון ויוזמה ובקיא במידה בלתי-ריגילה בשטחים רבים, שהשפיל להעמיד את כל הטוב שהיה בו לרשות מולדתו באחת התקופות הגורליות בקורותיה. ג. ג.

סיפורי דוד שחר

סוד כתיבתו של דוד שחר, בכל סיפוריו הראשונים והאחרונים, הוא בצמידותו לירי-שלים. באחד הסיפורים "המציאה" הוא מכריז על כך במפורש: "ירושלים כולה על ההרים סביב לה, על המרחב כולו הסובב את ההרים ואת השמיים, כל אלה שרויים בתוכי, וגופי הוא שמקיף אותם סביב ומתוכו הם נובעים, ובתוכו הם קיימים". אין כהגדרה זו למיצוי ייחודו של דוד שחר כמספרה של ירושלים. העיר כולה, על גופיה ומראותיה, כמו שרויה בתוכו; ולא די בכך אלא שהוא מקיף אותה ומקיים אותה בכל פנימיותו.

איך מגיע הסופר למדרגה כזו של ייחוד וזהות? בדרכים רבות מהלך דוד שחר וכולן מוליכות אותו למחוז-הפצו. לידתו וגידולו בירושלים: הסתכלותו בעולם הגדול באה לו ממראות-עיניים ראשוניים של הנעשה בסביבתו הקרובה; ייחודם של אנשי ירושלים העמידו לראשונה על תכונותיהם הכלליות של הבריות; אבני העיר, סמטותיה ושכונותיה, היו לו סימני-היכר מובהקים לזיהויה של הגיאוגרפיה בכללה; שמי ירושלים היו לו צלולים "וקיימים ועומדים ומסבירים מתוך עצמם וגובעים מתוך עצמם".

דוד שחר פיתח לו הבעה ירושלמית מובהקת שפל העולם שמחוץ לירושלים נבלע בתוכה ומקבל עליו, ללא עוררים, את חותם העיר והאוירה המיוחדת שבה. אפילו לילותיה של העיר מיוחדים הם: "לשונות רוח צוננות, קלות, רחשו בין הענפים והביאו אתן מרחוק,

ל. ברנדיס, בו ראה את המנהיג של התנועה הציונית, באה לידי ביטוי רק במקום אחד ביומנו: "אם ברנדיס לא יותר על משרתו שם, ולא יבוא לכאן לתפוס את ההגה בידי, ישא באחריות כבדה לנוכח ההיסטוריה". (ע' 460)

א. לא חסך דברי-בקורת חריפים גם מבעלי-בריתו הבריטיים, אשר לשירותם העמיד את כל ידיעותיו הרבות בהוויתו ארץ-ישראל. "אין אני מפסיק לקלל את היום בו באנו לידי החלטת לשנת פעולה עם ידידינו. רק מי שאין לו עצבים, מי שדמו אינו חם, מסוגל לעבוד עמם בצוואת" (ע' 167). ועוד: "יש לי חשק לירוק להם בפנים ולומר את דעתי על חוסר-כשרונם המוחלט לעמוד על המצב ולהבינו". (ע' 171)

ארגון גילי מתגלה ביומן באור שונה קצת מן המקובל בספרות. אמנם הפעולות בארץ אינן מוזכרות כמעט שהרי כאמור היה א. א. במצרים, אך מסתבר כי הקשר היה רופף ביותר בשל קשיי התקשורת וכשלונויותיה, ויכלתו של א. לשלוט במתרחש היתה מוגבלת למדי. נראה גם כי בסך-הכל לא היו פעולות הארגון בארץ רבות-רושם ככל המתואר לפעמים, והארגון ואנשיו לא תמיד עמדו על הגובה. נראה אפוא כי את התרומה העיקרית למאמץ-המלחמה הבריטי תרם כאן א. עצמו, באינפורמציה שסיפק להם, שרק בחלקה הקטן נשאבה מחבריו בארץ. טענות לא מעטות היו לו לא. גם כלפי חברי גילי בארץ. רק אל שנים מהם היה לו יחס מיוחד: לאבשלום פיינברג, שעל נפילתו לא חדל מהצטער, ולאחותו שרה, אותה העריך יותר מכל אדם אחר בעולם. "היא כה פשוטה בגדלותה. אין היא משערת מה רבה אצילות נשמתה" (ע' 224). דווקא ערב גילייה וחסיולה של רשת הריגול על-ידי התורכים האמין א. כי הצליחה משימתו בידו: "התנגדות הקהל היהודי שלנו לאר-גוננו הולכת ופוחתת. אף צל של חשד לא עלה על לב השלטונות". (ע' 336)

לסיכום: יומנו של א., החושף את דמותו ואישיותו, מגלה גם, כמובן, את חולשותיו ואת צדדי הפחות ידועים. עם זאת הוא

* דוד שחר: שפמו של האפיפיור (סיפורים); הוצאת שוקן, 1971; עמ' 242.

מספרי הרבנים והיראים והחסידים—בא את־ריו. ואחרי כל אלה מגיעים ובאים רבדים מאוחרים של ימי השכלה ראשונים ואחרונים ומתערבבים ומשתלבים בתוך אורח הסיפור המודרני וה"מעורכן". אין דוד שחר שוכח אפילו את נוסח המעשיות העממיות, שהיו רווחות בעם ונמסרות מפה לאוזן, ופעמים קרובות עולות נימות פולקלוריסטיות משובחות מתוך "המעשיות" שלו—והכל מעשה־מרכבה אחד שלם ואחיד, שהיסודות הרבים משולבים בו בדרך טבעית ביותר.

כך מגיעים סיפוריו של דוד שחר להתאמה מלאה בין עשרו הרב של התוכן הירושלמי לבין עשירות הלשון והסגנון. זוהי שלמות של הבעה המיחדת לדוד שחר את מקומו הנכבד בסיפורת של זמננו.

אחד הגיבורים של שחר חוזר ומשנן לעצמו פסוק קצר רב־משמעות: "הלילה האפל של הנפש". לילות אפלים של נפשות רבות מוארים בפנסו של דוד שחר.

י. פ.

ולא על מנת לזכור

כשהופיע ספרו הראשון של יהודה עמיחי בשנת 1955 הוכר מיד כספר־שירה פורץ־דרך במזדרנה הישראלית הצעירה. מבקרים ותיקים תקפו אותו בחריפות; מבקרים צעירי רים הגנו עליו בלהט. אולם מאז 1955 תפס עמיחי מקום מרכזי בשירה העברית החדשה, כשהוא ער מאד לתהליך זה שעברה הבקורת ומפתח תחושת־בטחון כי במקדם או במאוחר תתחלף הבקורת הרעה בהערכה חיובית. ספק אם ספר שיריו האחרון של עמיחי יזכה לגורל דומה.

לפני דומה מספר קבצי־שירה שלו וה־השוואה בין השירים האחרונים לקודמיהם מולידה מיד תחושה חריפה של הידרדרות וניוון. עמיחי לא הוציא קובץ דל־כמות אלא נגרר אחר תאוות השפע ושאיפת הנוכחות

מעבר קברות הסנהדרין, ריח של חלוחית ארמה וקולות קטנים, מזומזמים, מתפצחים, מתנסרים, קולות של חיי לילה תורקים, מאותמים פתאום ונפסקים פתאום, והווית הרים סביב סביב—הרי נבי־סמואל ושיך־גיראם והר־הצופים השרויים כולם בחשכה—היתה נוכחת ועוצרת נשימה ככובד מהות עתיקת־נשימה, איומה בממדיה שהם מעבר למידת־האדם, בנצחיה שהם מעבר לנצח האדם ובאדישותה לאדם הקטן הרוחש על גבה... "משפט ארוך זה אפייני לסגנונו של שחר, המטיל עליך את משקלו הכבד. סלעי ירושלים ואבניה מעיקים על הנשמה, ומשהו מן המועקה הזו—ויותר ממהו—מצליח הסור־פר לדחוס לתוך משפטיו.

עושר רב גנזו בכתביה זו, השופעת מחשבה, רגש וחוויה פנימית ומלאה דימויים עמוקים ותיאורים נרחבים. לשונות של רוח, קולות של חיי־לילה הנשמעים ונעלמים, נראים ונעלמים, והוויה של הרים, עתיקה וכבדה ועוצרת־נשימה, איומה, שמידותיה עולות על מידת האדם, והיא נצחית מן האדם, וקיימת מן העולם ועד העולם. ועם כל זאת—איזו אדישות מכוונת כלפי האדם הקטן "הרוחש על גבה"! האדם החי בהווה אינו אומר הרבה לאותו נצח־ירושלים. על־פי דוד שחר, נצה ירושלים ממצה את תולדות העיר, את ההיסטוריה והגיאוגרפיה שלה, את מקומה בהרי יהודה, והעיקר—את מקומה בלבו של כל אדם מישראל. נצה זה פושט צורה ולובש צורה בכל סיפוריו, מתגלגל בגילגולים הרבים של המחבר, המדבר בגוף ראשון. אלא שבכל גילגול מעלה המחבר עור, בשר, גידים ועצמות על אתריה ואנשיה של ירושלים. לא הרי הערבים מלבנון ומחורן כהרי הנזירה מאנגליה, ולא הרי אלה כהרי העדות היהודיות השונות והטיפוסיות המופיעות בסיפוריו, וכל איש ואיש מדבר בלשונו ומציג אחד משבעים פנים של עיר־הנצה.

הוסף על כך את אמנות הסיפור, המעוצבת בכשרון של מיוזג נוסחות קדומות ומודרניות, שהעתיק בהם בא מתורה ונביאים והמשכו גוהר ומגיע מן המשנה. ועוד זה מדבר וזה—העולה מספרות ימי־הביניים,

* יהודה עמיחי: ולא על מנת לזכור; הוצאת שוקן, 1971; 139 עמ'.